

ADOLF TOBEÑA

«CAL ACUDIR A MECANISMES BIOLÒGICS PER TAL D'INTENTAR EXPLICAR COMPORTAMENTS HUMANS»

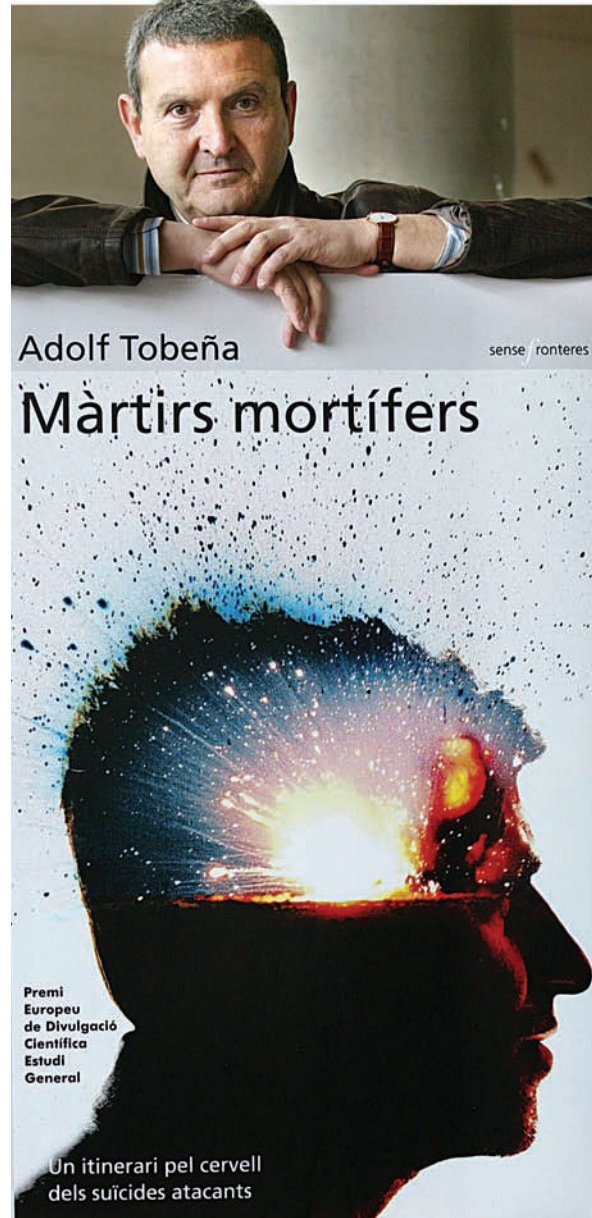
Ester Desfilis

Adolf Tobeña és catedràtic de Psicologia Mèdica i Psiquiatria de la Universitat Autònoma de Barcelona, director del Departament de Psiquiatria i de Medicina Legal, i professor invitat de la Càtedra de Divulgació de la Ciència de la Universitat de València. La seua tasca d'investigació ha estat centrada en la neurobiologia de les emocions en models animals, fonamentalment rates. Ha publicat més d'un centenar d'articles de recerca en les més prestigioses revistes de l'àrea de les neurociències que li han donat un gran reconeixement a nivell internacional. Al nostre país el reconeixement ha ultrapassat les fronteres del món científic, en bona part perquè en les últimes dues dècades el professor Tobeña ha compaginat el seu treball com a investigador i docent amb una important tasca com a assagista en diferents mitjans de comunicació i conductor de programes de debat científic a Catalunya Ràdio i Ona Catalana. Així mateix, ha publicat una dotzena de llibres. Entre els més recents hi ha títols com *Sintonies Neuronal*, *Neurotafaneries*, *Anatomia de l'agressivitat humana* o *Sorbets de ciència*. Alguns dels seus llibres han resultat un gran èxit de vendes i podrien considerar-se *best-sellers* de la divulgació científica nacional.

Els seus treballs d'assaig científic no són una mera acumulació de dades científiques explicades perquè resulten assequibles a un públic més ampli. Són treballs plens de rigor però al mateix temps d'ironia, de visió crítica, amb replantejaments enriquidors, atrevits i creatius, sovint "incòmodes", que no poden deixar de sorprendre fins i tot als que estan familiaritzats amb els treballs originals de recerca que explica.

Adolf Tobeña és una persona amb un bagatge cultural molt ampli, al qual interessen qüestions molt diverses, però en particular les relatives al comportament humà. És un defensor de les incursions científiques en temes fins ara reservats a les humanitats, posant les bases del que podríem anomenar un "humanisme científic". La curiositat ("tafaneria" utilitzant la seua terminologia) sobre els fenòmens de la naturalesa i l'entusiasme contagiós són dues característiques prominents del seu temperament.

Arriba a l'entrevista evidentment cansat, després d'una jornada esgotadora per a qualsevol ésser humà.

«ELS ATACANTS SUÏCIDES SÓN PERSONES AMB UN MÀXIM DE MORALITAT AMB EL SEU GRUP I UN MÀXIM D'AMORALITAT AMB ELS QUE CONSIDEREN ENEMICS»

Ha vingut a València per a la presentació del seu últim llibre, *Màrtirs mortífers*, que ha guanyat el X Premi Europeu de Divulgació Científica Estudi General que promou la Universitat de València juntament amb l'editorial Bromera, i quan arriba a l'entrevista ja porta fetes una roda de premsa, una conferència seguida de debat, un dinar social i una entrevista en la ràdio. M'explica que comprèn que aquesta "tasca propagandística" és important per a donar a conèixer el llibre i que en qualsevol cas per a ell sempre és un plaer visitar València. De fet, és un gran admirador de la ciutat, que coneix molt bé, ja que quan té oportunitat de visitar-la acostuma a recórrer-la en llargues i tranquil·les passejades. L'entrevista transcorre en una de les sales del Col·legi Major Rector Peset, on s'allotja.

D'on ve el seu interès pel tema dels suïcides atacants? És una mena de continuació del seu treball sobre l'agressivitat humana?

Ja fa temps que em preocupa l'activisme doctrinal i com en alguns individus el fanatisme pot niar amb tanta potència com per a dur-los fins al sacrifici extrem. Sent sincer, vaig començar el llibre poc després que hagués sorgit *Anatomia de l'agressivitat humana*, perquè va ser un fracàs rotund. Jo no estava acostumat al fracàs, perquè els meus llibres havien funcionat molt bé i no entenia ben bé què havia passat amb aquest, que curiosament dels meus llibres era el més bonic, i més ben editat, per una editorial amb nom com Galaxia Gutenberg. Tenia la sensació que no havia acabat de tocar les qüestions que a mi més m'interessaven. N'hi havia tocat moltes, però genèriques. Tot i que al final d'aquell llibre hi havia un capítol dedicat a la guerra, volia tractar el tema amb més profunditat. Així és que un any després, cap al 2000, vaig començar a treballar, a escriure notes per al nou llibre. La meua reacció va ser aquesta: si en el primer intent no ho havia aconseguit, calia fer-ne un de nou. El cas és que a l'estiu del 2001 ja treballava en el llibre i havia avançat força. No tenia un interès específic a dedicar-lo a aquesta modalitat de l'autoimolació atacant. Volia tractar el tema del fanatisme doctrinal genèric, com a vector que condueix determinats individus a afrontar un desafiament combatiu tremend. Més aviat tenia en ment ETA, ja que coincidia amb l'època en què van trencar la treva i van començar a utilitzar com a estratègia d'actuació l'eliminació d'adversaris polítics del nacionalisme. De sobte es van produir els atemptats de l'11 de setembre a Nova York i vaig decidir deixar-ho.

Per què?

**«UN ERROR EN QUÈ HAN CAIGUT FINS I
TOT MOLTS BIÒLEGS ÉS L'“ANGELISME”,
PENSAR QUE LA GUERRA ÉS UN
ARTEFACTE CULTURAL PRODUCTE DELS
AVENÇOS TECNOLÒGICS.
PROBABLEMENT, ELS HOMÍNIDS VAN
GUERREJAR SEMPRE»**

Vaig pensar que hi hauria massa interpretacions de gent arreu del món i que era millor deixar-ho reposar.

Quan i per què va reprendre el llibre?

El recupero al març de 2003, perquè un antropòleg va publicar en *Science* un article molt llarg, que vaig trobar molt interessant. Era la primera cosa que llegia amb sentit i que s'acostava al que jo portava al cap. Vaig escriure una rèplica perquè considerava que havia fet una aproximació correcta però insuficient, que calia afegir-li més elements. Vaig enviar la carta a alguns amics americans per veure si encertava en el to, perquè encara era molt recent l'11 de setembre, un fet al qual feia referència en la carta, i me la van corregir per atenuar alguns adjectius que havia utilitzat. La vaig enviar i van passar molts mesos, fins al punt que me'n vaig oblidar. La vigília de Nadal del 2003, em va escriure una editora de *Science* dient-me que anaven a publicar la carta amb la contrarèplica de l'autor, i a més a més, un debat que penjarien a la xarxa. A l'abril de 2004 va eixir l'article (<www.sciencemag.org/cgi/content/full/304/5667/47>) i el debat va ser un èxit. Allò em va motivar per reprendre les notes que tenia i acabar el llibre.

Què aporta el llibre a les aproximacions que s'havien fet del tema dels atacs suïcides?

La primera aportació és corregir errors. Les aproximacions tradicionals a aquest tema, que deriven de la saviesa –institucional–, de tipus historiogràfic, sociològic i polític, es basen en el fet que els entorns de confrontació entre grups produeixen que determinats individus adoptin posicions extremes. Això és així i s'ha de continuar estudiant. Ara, aquestes aproximacions cometen errors. Un error és considerar que aquestes estratègies guerreres sorgeixen per factors de pobresa, d'ignorància, de marginació, d'explotació, d'acorralament, etc., i això no s'ajusta al perfil dels individus que fan les accions. Alguns individus hi concorden, però el perfil majoritari dels individus que adopten aquesta estratègia no és aquest. L'altra aproximació errònia que fan servir és que els suïcides són bojos, que són persones amb malalties mentals, i no és cert. Per tant, utilitzen hipòtesis errònies. Crec que aclarir aquests punts ja és una contribució important.

Quin seria el perfil dels atacants suïcides?

El problema és que no s'estudia aquesta gent des d'una aproximació científica. Tenim informació de dades sociodemogràfiques, dades de l'entorn familiar o cultural, classe social, tipus de treball, nivell d'educació, si són religiosos, tipus de doctrina, nivell econòmic, edat, etc. Hi ha algunes entrevistes en profunditat i això dóna dades indirectes però interessants. Aquests individus

parlen fabulant i mitificant la seva pròpia història, però hi ha elements comuns entre ells que van sorgint. Hi ha un element interessant que és l'aventura romàntica. Per exemple, hi ha cinc o sis entrevistes que hi coincideixen: en el moment del final de l'adolescència, en l'indret on vivien, la cosa més romàntica que es podia fer era convertir-se en un terrorista. Les entrevistes són un material que es pot aprofitar per intentar conèixer aspectes comuns en el caràcter dels atacants suïcides, però no tenim res més, no hi ha estudis hormonals, ni de neuroimatge que ens donin un informació més precisa dels mecanismes d'aquest comportament.

El que jo he fet és amb aquest material, juntament amb la comparació amb gent que porta estils de vida molt arriscats però sense doctrina, que formen part de clans violents, organitzacions criminals particularment violentes i que han acabat empresonats i se'ls ha estudiat.

El que jo he fet és amb aquest material, juntament amb la comparació amb gent que porta estils de vida molt arriscats però sense doctrina, que formen part de clans violents, organitzacions criminals particularment violentes i que han acabat empresonats i se'ls ha estudiat.

I quines característiques comparteixen?

Són individus de tarannà singular amb un caràcter excepcional, no són malalts, no presenten patologies cerebrals ni hormonals. Els individus que s'autorecluten per a empreses vitals d'altíssim risc, sense que ningú els ho demani, acostumen a ser homes, temeraris, aficionats al risc extrem, són gent que no tenen por, els funcionen poc els circuits de la por, són dominants, ambiciosos, i tenen poca capacitat empàtica, i per tot això presenten predisposicions biològiques. Tots aquests són trets temperamentals de base biològica que, si els reuneixes tots i portats a l'extrem, et predisposen per a l'autoimmolació agressiva; però no n'hi ha prou, perquè aquests trets són també típics d'individus que s'apunten a clans "gangsterils", a bandes juvenils combatives que no recorren a doctrines o n'usen una de trivial com la futbolística o coses semblants. En el cas dels atacants suïcides hi ha una

«UN ERROR ÉS CONSIDERAR QUE AQUESTES ESTRATÈGIES GUERRERES SORGEIXEN PER FACTORS DE POBRESA, D'IGNORÀNCIA, DE MARGINACIÓ, D'EXPLOTACIÓ, D'ACORRALAMENT, ETC.»

cosa més, i és que s'afeccionen a la lluita política, i per tant, han de ser individus en què la seducció per ideals els rutlli pel cap. Han de tenir messianisme, credulitat, religiositat. A més a més, són persones amb un màxim de moralitat amb el seu grup i un màxim d'amoralitat amb els que consideren enemics. Si vas afegint-hi atributs i si en l'entorn on creixen hi ha conflictes doctrinals, tenim els ingredients que poden portar a l'aparició d'atacants suïcides.

Quin és l'abordatge que proposa el llibre?

El llibre aporta la proposta explícita que cal acudir a mecanismes biològics per tal d'intentar explicar comportaments humans que sempre s'han considerat el resultat preferent o exclusiu de la influència cultural. El mateix gremi dels biòlegs és en bona part responsable de la marginació que sovint pateix a l'hora d'indagar, amb seriositat i penetració, sobre les arrels dels comportaments humans. La biologia ha estat molt tímida i fins i tot remisa davant els exemples humans de màxima inversió altruista, de màxim sacrifici. Quan no ha estat possible establir connexions amb proximitat genètica o amb intercanvi de serveis mesurables, la temptació ha estat treure's el problema de sobre i reenviar-lo als insondables vectors de la cultura o unes vagues i imprecises interaccions entre biologia i cultura. És a dir: no en volem saber res, dels fenòmens que no podem apamar amb les nostres eines metodològiques i, de passada, ens apuntem al carro de la correcció i la bondat imperants.

Doncs bé, això aporta el meu assaig: el marc per a l'abordatge, amb eines biològiques, de la propensió als sacrificis no nepòtics més extrems en un context de confrontació entre grups. És a dir, l'esquema general d'abordatge, tot fent-lo casar amb allò que sabem sobre els mecanismes de la conducta cooperativa. I, a més a més, suggerint un conjunt de vectors temperamentals (de base preferentment biològica: neurocognitiva, vull dir) que han de permetre el diagnòstic de la variabilitat en les propensions individuals en competitivitat, altruisme grupal i doctrinarisme.

Des de la perspectiva biològica, com pot evolucionar un comportament com l'atac suïcida?

La guerra freqüent entre grups en contacte és la presió que fa aparèixer comportaments extrems com

**«ELS SONS I LES MELODIES
DELS SENYALS COMUNICATIUS
QUE PERMETEN RECONÈIXER
ALTRE INDIVIDU COM A
PERTANYENT A UN UNIVERS
SONOR COMPRESIBLE FORMEN
UNA FRONTERA NATURAL»**

l'autoimmolació. Un error en què han caigut fins i tot molts biòlegs és l'"angelisme", pensar que la guerra és un artefacte cultural producte dels avenços tecnològics. Probablement, els homínids van guerrear sempre, tret d'episodis de confraternització i festa, perquè s'ha de dir que tenim fisiologia per a la confrontació, però també per a la celebració festiva i la confraternització.

Quan sorgeixen conflictes d'interessos, tenim fisiologia per a la confrontació, i això ha estat l'origen que ha portat que hi hagi especialització extrema per sacrifici d'altíssim nivell, d'altíssim cost, de sacrifici progrupal. Un tema molt difícil per als biòlegs, que Darwin ja el tenia ben present i que ha mogut moltes discussions.

El problema és com pot evolucionar un comportament que beneficia el grup en contra del benefici de l'individu.

Exacte. Ara està reflorint la possibilitat que en certes condicions actuen mecanismes de selecció grupal que són evidentment més inestables, però que en poblacions grans amb moltes variacions de comportament, si es donen individus que són capaços de fer càstigs amb costos, el que es denomina "càstig altruista", per

fer obeir ordres i que fins i tot castiguen els que no castiguen, es pot establir una proporció molt gran d'interaccions cooperadores. Això s'ha estudiat matemàticament amb simulacions d'ordinador.

Però aquests models estan lluny de l'altruisme extrem de qui sacrifica la pròpia vida pel grup. Potser que s'es-tigui produint un efecte d'acumulació de trets que per separat afavoreixen l'individu que els porta, caràcter dominant, ambició, valentia, etc., però que quan es donen tots junts en un individu el poden portar, en situacions molt particulars i de fet poc freqüents, a l'autoimmolació? És a dir, l'evolució pot haver afavorit els trets per separat i no hi hauria una pressió selectiva en contra d'aquests trets.

Això és clar que pot haver passat. De fet l'altruisme grupal apareix i es preserva perquè promou guanys no solament als receptors de l'ajut sinó també als altruistes, tret dels casos en què els altruistes moren massa d'hora a causa de la seva inversió extrema.

Al llibre parla de la importància de la veu com a senyal de reconeixement grupal. Pot explicar-ho un poc.

La veu va ser frontera per separar grups humans molt abans que els lingüistes definiren fronteres idiomàtiques i molt abans que els politòlegs definiren fronteres estatals. Els sons i les melodies dels senyals comunicatius que permeten reconèixer altre individu com a pertanyent a un univers sonor comprensible formen una frontera natural. Les fronteres vocals són molt poderoses.

Per què pensa que el comportament dels suïcides atacants és més freqüent entre els homes? Són les dones menys agressives?

Si són més agressius els homes o les dones és una qüestió sense aclarir. El que està clar és que els homes són més violents físicament. I l'autoimmolació ofensiva és un acte tremendament violent.

És l'agressivitat de la dona diferent?

Exacte. Els estudis que s'han fet han trobat que l'agressivitat femenina és de tipus indirecte. Usen altres estratègies. Agredir és lesionar els interessos d'un altre i en últim cas lesionar la viabilitat i la supervivència d'un altre. El més obvi és fer mal directa-

ment, lesionar els seus teixits, el cos, i això ho fan més els homes. Però hi ha altres formes com són degradar-lo, marginar-lo, menystenir-lo, mortificar-lo, que són estratègies agressives més subtils, més per via verbal, més per via de coalicions que separen... Per exemple, les nenes tendeixen a fer més ostracisme que no pas els nens. Castigar a base d'aïllar un altre és un càstig severíssim i el practiquen més les dones que no pas els homes.

Com va decidir presentar-se al Premi de Divulgació Científica?

Jo tenia un semicompromís amb l'editorial Tusquets a Barcelona per fer-los un llibre. Els hi devia. Així és que una vegada el vaig tenir acabat els hi vaig portar. Se'l van llegir i no el van voler. Em van dir que se'n sortia totalment del que era la seva línia editorial. Es van mostrar fins i tot ofesos, i em van dir que de cap manera es podia tractar un tema com l'agressivitat suïcida des d'una perspectiva biològica quan és un tema tan complex i tan òbviament cultural.

Llavors va decidir presentar-lo al premi. Esperava que li'l donaren?

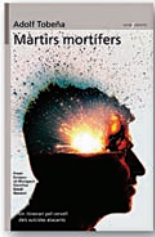
No, no pensava que me'l donessin. Per a ser honest, a mi el producte final m'agradava i confiava que la col·lecció "Sense Fronteres" de la Universitat de València acabaria publicant-lo, que el llibre els agradaria. I com que els conec la valentia i la capacitat per ser

pioners, confiava que el publicaren. Ara, el premi no creia que me'l donessin, perquè aquest tema és molt delicat i penso que han estat encara més valents del que m'esperava.

Què pensa de la divulgació científica?

No m'agrada el terme "divulgació científica". Crec que cal distingir entre el que és divulgació i el que és opinió científica. El meu llibre és més un treball d'assaig científic que de divulgació. Els científics hem de reivindicar el nostre treball d'assaig, que en altres països fa molt de temps que es reconeix i valora. A Espanya, l'assaig tan sols es valora en les àrees d'humanitats, però no entre els científics. ☺

Ester Desfilis. Institut "Cavanilles" de Biodiversitat i Biologia Evolutiva, Universitat de València.

EN ELS LIMITS DE LA NATURALESa HUMANA

Màrtirs mortífers

ADOLF TOBEÑA

Bromera, Alzira, 2004. 288 pàgines.

Premi Europeu de Divulgació Científica
Estudi General.

El territori per on s'han conreat els esforços per a la comprensió de la naturalesa humana ha estat sovint relativament calmat i amable: un lloc de trobada d'acadèmics que mostren les dots intel·lectuals de cadascú, tal com correspon, amb un posicionament obert i ampli, fent servir les paraules *interdisciplinari* i *transdisciplinari* tot exhibint un bagatge de coneixements profund, ampli i divers, i estirant la discussió, amb elegància, cap al camp que és propi de cadascú i que es coneix amb profunditat: ètica, filosofia, sociologia, política, antropologia, psicologia, neurociències, genètica, biologia o molts altres, sovint d'alta especialització i, per tant, amb menys possibilitat d'haver estat considerat de manera adient i consistent des d'altres disciplines. Un territori de paisatge suau, amb camins que es creuen sense gaires dificultats i en el qual és factible fer petites incursions cap als punts més elevats dominats per les diferents disciplines sense haver de prendre greus decisions i sense que els camins equivocats representin grans marrades respecte el recorregut, marcat de bon inici, per on volem caminar. Aquesta ha estat la situació predominant en gran part de les ocasions en què la naturalesa humana ha intentat comprendre's.

No hi ha dubte que en aquestes aproximacions per a la comprensió de la nostra naturalesa hi ha la trobada més directa entre moltes disciplines tradicionalment considerades antagòniques, enemigues o simplement ignorades les unes per les altres. Com podem, doncs, presentar el territori de combat com un territori d'amigable trobada? Amb una raó ben senzilla: posant unes normes de relació que impliquin no sols una no agressió entre acadèmics, sinó un respecte a la

situació existent i a l'*statu quo* que no puguin fer trontollar res de tot el que hi ha establert no només per convicció, sinó per tradició; i amb altes dosis d'ignorància en altres camps i amb desqualificacions poc fonamentades. Si, en aquest territori, despullem les posicions de rituals i cerimònies, ens trobarem en un paisatge agrest i salvatge, on els passeigs poden no ser plaents però on hi ha la força despullada i sense convencions de l'anàlisi crítica i dels ressorts explicatius vinguin d'on vinguin. A aquesta situació pot abocar-nos, per exemple, un posicionament no esperat en alguna disciplina, amb noves i inesperades possibilitats explicatives, o bé un focus d'atenció nou, provocat pel salt a l'arena explicativa de problemes amagats, fins al moment, dins d'àmbits disciplinars concrets i per tant que no havien estat abordables des d'altres visions. Aquesta posició d'*enfant terrible* ha estat dominada, de fa anys, per les ciències experimentals i darrerament per diverses disciplines biològiques que s'han presentat amb arguments sòlids i inesperats i, ha entrat en territoris fins fa poc vetats a les ciències empíriques.

Des d'aquesta perspectiva, les guerres entre cultures (que no han de ser especialment dues) són només transitòries, i ocupen els espais abruptes entre visions diferents de pensadors fins que, amb el temps, les novetats caduquen i les visions innovadores esdevenen quotidianes, tot esperant que altres ensurts aniran enrarint primer i enriquint després l'àmbit de comprensió de la naturalesa humana. El problema és que el marge temporal que el procés pot requerir és massa dilatat per a les mesures temporals de l'individu concret com a protagonista de la dinàmica del procés: allò que madura o canvia en la comprensió des d'una perspectiva disciplinària determinada pot necessitar generacions per ser assimilat com a base natural i normal del procés de comprensió. És per això, com a exemple, que passà més d'un segle entre la publicació de les idees de Darwin i la publicació de Dennett sobre la perillositat de les idees de Darwin com a instrument interpretatiu ampli i no simplement per entendre el procés evolutiu de les espècies.

No cal dir que els paisatges més agrestos de la discussió s'han generat

–i continuaran fent-ho– amb les incursions des de la biologia a la comprensió de moltes (i cada vegada més) característiques humanes, algunes ben allunyades del que tradicionalment s'ha considerat la naturalesa material, química o biològica (o animal) dels humans. Dues disciplines estan aportant visions noves ben sovint: les neurociències i la biologia evolutiva, que entronquen la naturalesa humana dins la natura perquè proporcionen explicacions empíriques sobre aspectes que cauen fora de les explicacions organicistes tradicionals dels processos mecànics del funcionament físic de la vida i de les ramificacions cap a la malaltia, coneixement sempre benvingut i que obre camins gràcies a la gran acceptació social que suposa. Però podem anar més enllà.

Els darrers anys hem vist com la biologia ha entrat amb força en les recerques per entendre el comportament humà. Ha costat que el comportament fos considerat com a entitat deslligada de les bases orgàniques dels individus, amb una situació perllongada en què les posicions científiques o biològiques (la genètica, les neurociències o la biologia evolutiva) han estat menyspreades abans de ser analitzades en les seves possibilitats explicatives. Hem tardat molt de temps a acceptar que podem estudiar el comportament com un fenotip d'una persona (i per tant d'un ésser viu) i aplicar-hi tota la capacitat d'anàlisi que ha desenvolupat, per exemple, la genètica o la neuroimatge per tal d'esbrinar-ne els fonaments bàsics. I aquestes possibilitats van creixent en el camí d'explicar la ment com a funció biològica del cervell, les bases biològiques concretes de capacitats cognitives i comunicatives concretes, el pes biològic que ha portat a crear estructures supraindividuals (com ara la família, el grup o altres estructures socials) com a adaptació ineludible en el procés evolutiu biològic, amb les implicacions que significa en el funcionament individual humà amb unes constriccions que a vegades topen amb conceptes preexistents de les ciències socials o les humanitats.

Però, per què volem conèixer i volem posar tots els recursos possibles en la tasca? Hi ha moltes raons, que se'ns escapen aquí, però una és nuclear i no la podem defugir:

conèixer per intervenir. Simplement conèixer les coses per tal de canviar-les, per fer-les adequades a allò que volem. Això implica, per un costat, un coneixement profund, no només de la superficialitat d'allò que ens interessa, sinó de les arrels més profundes i contrastables. I, per l'altre, exigeix uns bons mecanismes per reconèixer i decidir allò que socialment acceptem com a modificable. Un cas ben senzill: sabem que la incidència de càncer de mama en els humans ha augmentat en els darrers temps a causa dels canvis en els patrons reproductors de les societats occidentals: tenir pocs fills i tenir-los tard. Una causa social que assumim i no volem canviar i que, en canvi, té unes repercussions negatives en què sí que volem incidir i que socialment admetem que hem de fer el possible per resoldre. Conèixer quines són les causes íntimes que produeixen el càncer de mama per tal d'intervenir-hi i eradicar-lo o minimitzar els efectes de la malaltia i el sofriment de les dones que la pateixen. Doncs bé, el coneixement íntim de la naturalesa humana ens pot portar –i de fet sabem bé que ens hi porta– a situacions que socialment poden no ser acceptables. Llavors cal aplicar un raonament basat simplement en el sentit comú sense complexos: conèixer bé les arrels, veure quines implicacions tenen sobre els individus i la societat, decidint els aspectes no desitjats i veure quines intervencions són acceptables per tal d'eliminar els aspectes negatius amb un perjudici personal i social mínim i correcte. I sense pors ni complexos.

Doncs bé, una deducció tan senzilla i acceptable dins el desenvolupament de les societats occidentals cal aplicar-la no només per eradicar malalties o recompondre el medi ambient, camps amb forts desenvolupaments tecnològics correctors i àmpliament acceptats socialment, sinó que és un camp obert a implicacions amb base biològica, neural, d'aprenentatge, de comportament individual i de comportament social. I no solament per aspectes anecdòtics, especials o rars: les implicacions de les bases biològiques, ja siguin humanes ja siguin individuals, tenen implicacions en territoris com la definició de la normalitat o acceptabilitat (física, psíquica, social): com que esbrinen components orgànics en processos

socials, poden ser objecte d'estudi (en les seves bases, en l'acceptació de les variants, en les possibilitats d'intervenció) fenòmens com l'estructura familiar i social, la cohesió i comportaments d'ajut o rebuig envers d'altres, comportaments socialment conflictius, les diferències de comportament entre sexes, el sorgiment d'entitats socials creadores d'identitat (tribalismes, etnicismes, nacionalismes i molts altres), la religió, la guerra o comportaments com la autoimmolació exterminadora en els suïcides atacants, eix del llibre d'Adolf Tobeña.

Entrar en l'estudi dels suïcides atacants fent servir una aproximació biològica, tot i que al costat d'una bona bateria d'altres aportacions, pot semblar una provocació i dissortadament aquesta és la reacció que moltes vegades han suscitat altres contribucions fetes des del coneixement orgànic i organístic, reacció que pot provocar la lectura d'aquest llibre en lectors no acostumats a entendre la naturalesa biològica humana. Dissortadament podrà ser un graó que es tardarà a recuperar i valorar enterament en la seva punyent força analítica i capacitat sintetitzadora: és el peatge que es paga per travessar territoris allunyats i fer-ho sense complexos, sense vergonya i amb un punt de prepotència necessària, però que pot resultar insultant a les visions tancades als viarans nous proposats. El llibre és valent, potser fins i tot massa, i això pot ser imprudent: hi ha aspectes concrets criticables des de molts llocs diferents. No cal fer una llista dels que plantejaran les ciències socials, que esperem que siguin punyents i abundants: això voldrà dir que el llibre ha estat llegit en aquests camps i segurament fóra la millor notícia.

Dins dels camps més de partida, biologia evolutiva i neurociències, hi ha moltes aportacions de la recerca recent que hi són aplicades de manera efectiva. I altres que volen anar just a l'horitzó on la ciència es va desenvolupant tot adduint que ens falten encara evidències per poder basar algunes de les premisses, obrint així una porta a l'especulació, que és molt honesta, però que resta rigor a un aparell deductiu que cal que sigui ben engranat per anar unint les evidències de les diferents aproximacions. Si no entenem bé, per exemple, nivells de selecció per entitats més àmplies del

grup de parentiu o la població, però sospitem que n'hi ha, les deduccions que en fem poden flaquejar. Per sort aquests punts febles no són abundosos i tenen un efecte positiu: esperonar estudis posteriors per mostrar quins forats de coneixement bàsic necessitem omplir. Llàstima que en les nostres latituds les aportacions bàsiques a aquests temes siguin escasses; però el fet de posar-nos en evidència els fets i allò que manca és ja una lliçó encoratjadora.

Les posicions políticament correctes són durament criticades en l'obra, a vegades sense una raó aparent i més amb ànsies d'incorrecció i de provocació que no pas de necessitat. Hi veig poc encaixada la discussió sobre diversitat biològica humana i les implicacions que té en el reconeixement dels humans que ens són propers (no que volem que ens ho siguin) envers els que determinísticament ens han de ser forasters. Sens dubte el fenomen existeix: uns de propers i uns de llunyans, inscrit en cadascun de nosaltres de forma fixada (com a hardware i no com a software), però és molt difícil deduir que es basa en la diversitat d'aspecte i per tant en la tradicional diferenciació en races. Cal només pensar que l'aspecte extern humà i les diferències entre poblacions són molt recents, unes poques desenes de milers d'anys, i estem invocant mecanismes grupals que tenen arrels profundes, com a mínim de desenes de milions d'anys d'evolució dels primats.

Però és sempre fàcil treure aspectes criticables en un llibre tan complex, agosarat i polièdric; tots hi tenim, des d'alguna perspectiva, alguna cosa a dir. Aquest llibre té una gran missió: ser escrit, estudiat, criticat, jutjat. Llavors ja haurà complert una gran missió que el posarà al paradís dels llibres: haver-nos fet pensar i haver-nos fet canviar tot enriquint-nos. I si ho hem fet seguint la magnífica prosa amb la qual l'Adolf Tobeña sempre ens delecta, haurem fruit d'una companyia exquisida. Ens farà sentir orgullosos de pertànyer a una cultura que produeix obres originals que enceten nous camins. Camins de temps futurs, que, mandrosos, faran el romancer per no arribar-nos si no els esperem.

JAUME BERTRANPETIT
Universitat Pompeu Fabra (Barcelona)